IMPORTANȚA TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ A SUBIECTULUI DREPTURILOR OMULUI ÎNTR-UN STAT DEMOCRATIC

THEORETICAL AND PRACTICAL IMPORTANCE OF THE SUBJECT OF HUMAN RIGHTS IN A DEMOCRATIC STATE

CZU: 342.7:342.34 **https://doi.org/10.5281/zenodo.7885512**

Cătălina CARAMAN[1]

ABSTRACT. *Human rights, in essence, are about responsibility, about solidarity, about development, about conscience. The respect and guarantee of human rights is the foundation of the rule of law and the basic premise in the context of our state's accession to the complex of European values. For these reasons, the subject of the legal protection of human rights is a topical one for students, both from a theoretical and practical point of view, as it needs to be approached through the prism of education and social and legal awareness.*

Keywords: *human rights, natural rights, human dignity, legal instruments, democratic state.*

REZUMAT. *Drepturile omului, în esență, sunt despre responsabilitate, despre solidaritate, despre dezvoltare, despre conștiință. Respectarea și garantarea drepturilor omului reprezintă fundamentul statului de drept și premisa de bază în contextul aderării statului nostru la complexul valorilor europene. Din aceste considerente, subiectul privind protecția juridică a drepturilor omului este unul de actualitate pentru studenți, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, fiind nevoie de abordare a acestuia prin prisma educației și a conștiinței sociale și juridice.*

Cuvinte-cheie: *drepturi ale omului, drepturi naturale, demnitate umană, instrumente juridice, stat democratic.*

Problema cercetării drepturilor omului a cunoscut o evoluție prodigioasă în domeniul științelor sociale, filozofie, stiințe politice, inclusiv in doctrina dreptului natural. Ideea drepturilor omului a cunoscut o preocupare a înțelepților încă în epoca antică, printre aceștia fiind Socrate, Aristotel, Platon, Cicero și alții. În cadrul ilustrei sale creații *De jure belli et pacis* (*Despre dreptul războiului și al păcii*), apărută în 1625, eruditul jurist olandez Hugo Grotius susținea: *„Dreptul natural nu se preocupă numai de lucrurile ce nu depind de voința omului, ci are ca obiect și multe lucruri care sunt urmarea unui act al voinței omenești”* [1, p.109], astfel, identificăm una dintre cele mai importante teorii ale doctrinei dreptului natural, care vizează drepturile și libertățile omului. O contribuție substanțială asupra progresului concepției general-universale a adus-o Platon, care a stabilit o distincție clară între idei și cultură sau tradiție, lucrările sale

[1] Cătălina CARAMAN, Studentă anul I, Facultatea de Drept, USM, ORCID: https://orcid.org/0009-0000-0132-4371, e-mail: catalinacaraman2003@gmail.com

având un pronunțat caracter de afirmare, descoperire a drepturilor și libertăților omului. În celebra sa lucrare *Politica*, Aristotel afirma: *„Numai prin lege devine cineva sclav ori liber, prin natură oamenii nu se deosebesc cu nimic”* [2, p.177]. Ideile și concepțiile exprimate în operele unor filozofi și juriști de prestigiu și-au făcut locul în numeroase documente cu caracter constituțional, care au pus în evidență o concepție pe deplin elaborată și structurată cu privire la drepturile și libertățile omului. Convingerea că individul, ca ființă umană, dispune de drepturi iminente, intrinseci acestei calități, deși are origini îndepărtate, mai ales în concepția creștină asupra omului, în filosofie politică și juridică s-au impus mult mai târziu, atunci când condițiile social-politice impunătoare la un moment dat au îngăduit-o.

Instituția drepturilor omului poate fi abordată în diverse aspecte: *a) cel al filosofiei politico-juridice*, a cărei evoluție a condus la afirmarea individului ca persoană umană, îndreptățită să beneficieze sau să fie investită cu drepturi proprii, opozabile, în primul rând, statului căruia îi aparține*; b) pe plan juridic*, în acest scop ideile privind drepturile omului fiind transpuse în instrumente juridice generatoare de drepturi și obligații mai întâi pe plan național, și mai apoi pe plan internațional; *c) pe planul cooperării dintre state la nivel internațional,* care intervine mult mai târziu pentru drepturile câștigate prin intermediul unor instrumente juridice specifice sau chiar identificarea unor noi drepturi. [3] Astfel, putem deduce ideea că, în măsura în care societatea a evoluat, iar in viața popoarelor s-au conturat probleme noi, pe diverse dimensiuni, au suferit corective importante și concepțiile formulate privind drepturile omului. Au apărut teorii sociale care au căutat să legitimeze prerogativa statului de a contribui la apărarea drepturilor și libertăților omului și de a întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea drepturilor acestora în baza unor prezumții potrivit cărora statul acționează ca exponent și reprezentant al întregii societăți, protejând interesele legitime ale acesteia.

Incontestabil, primele documente cu caracter pronunțat constituțional au apărut în Anglia. Printre acestea este Magna Carta Libertatum, dată de Ioan Fără de Țară la 15 iunie 1215 baroniilor și episcopilor englezi. Acest act de epocă a avut o prioritate absolută asupra tuturor celorlalte acte care s-au elaborat în decursul timpului în acest domeniu atât de important pentru umanitate. Acest document prevedea: *„Nici un om liber nu va putea fi arestat sau întemnițat, sau deposedat de bunurile sale, sau declarat în afara legii, sau exilat, sau lezat de orice manieră ar fi, noi nu vom merge împotriva lui și nici nu vom trimite pe nimeni împotriva lui, fără o judecată loială a egalilor săi, în conformitate cu legea țării.”* [4, p.4] De asemenea, cele mai importante documente în Marea Britanie privind drepturile omului sunt: Petiția drepturilor din 7 iunie 1628, Habeas Corpus Act din 26 mai 1679, Bill of Rights din 13 februarie 1689, care au ilustrat cu pregnanță cele mai importante aspecte ale vremii cu privire la drepturile și libertățile omului. [5, p.237] Un alt act de valoare a fost Declarația drepturilor

din statul Virginia din 1776, care enunța în cuprinsul său aceleași idei, consacrând, în fond, principiul că toți oamenii sunt prin natura lor în mod egal liberi și independenți și au anumite drepturi înnăscute [6, art.1]. Declarația drepturilor a Statelor Unite ale Americii din 14 iulie 1776 subliniază și ea că „*oamenii au fost creați egali, ei fiind înzestrați de creator cu anumite drepturi inalienabile, printre acestea regăsindu-se dreptul la viață, libertate și căutarea fericirii"* [7]. Una dintre cele mai importante idei pe care le consacră acest document de vază este aceea că toate guvernările au fost stabilite de către oameni, anume pentru a garanta drepturile consfințite în act. Potrivit acestei declarații, *„toate guvernările au fost stabilite de către oameni anume pentru a garanta drepturile consfințite, oricând o formă de guvernare devine contrară acestui scop, poporul dispune de dreptul de a o schimba sau de a o aboli și de a stabili un nou guvernământ"* [8]. Documentele respective pe care le-am menționat, elaborate în Anglia, Franța și S.U.A., au reprezentat, la acele timpuri, expresii ale manifestărilor curajoase ale tendințelor de epocă de a proteja drepturile legitime ale cetățeanului împotriva tentativelor statului de a-și extinde prerogativele, împotriva drepturilor oamenilor și în detrimentul acestora. În susținerea acestor concepte, cu argumente temeinice, doctrina liberală a demonstrat obligația statului de a nu face nimic în măsură să împiedice libera desfășurare a activităților pe care omul le întreprinde, precum și exercitarea drepturilor ce sunt recunoscute individului de Constituție și alte legi.

Indubitabil, un rol și un aport esențial îl are *Carta internațională a dreptului omului*, care reprezintă, în adevăratul sens al cuvântului, un instrument notoriu de gestionare a unui stat democratic. [9, p.35]. Textul de referință rămâne *Declarația universală a drepturilor omului,* din 1948 [10]. Acest text consacră o serie de drepturi fundamentale, un ideal comun ce trebuie îndeplinit pentru toți oamenii, indiferent de rasă, gen, limbă, religie opinie politică, origine națională sau socială, situație materială. După foarte multe și îndelungate discuții și dezbateri, au fost adoptate alte două instrumente internaționale, cu putere de lege pentru statele părți și anume: *Pactul internațional cu privire la drepturile economice sociale și culturale* și *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*. [11, p.329] Ambele au fost votate în 1966 și au intrat în vigoare 10 ani mai târziu. Un protocol facultativ referitor la cel de al doilea pact prevede un mecanism de examinare, în anumite cazuri, a plângerilor parvenite de la persoane particulare. Anume aceste trei documente reunite constituie Carta Internațională a Drepturilor Omului. Ele au inspirat în mod direct și au reflectat, în totalitate sau în parte, întreaga gamă de instrumente complementare referitoare la: autodeterminare și dreptul de independență al țărilor și popoarelor colonizate; lupta împotriva discriminării bazate pe rasă, gen, loc de muncă, profesii, religie, credință sau educație; lupta împotriva crimelor de război și crimelor împotriva umanității; protecția persoanelor supuse unui regim de detenție sau de închisoare; interzicerea torturii și

a altor tratamente analoage inumane, libertatea de asociere (drepturi sindicale), politica locurilor de muncă; drepturile politice ale femeii; drepturile persoanelor deficiente mental și cu handicap, progresul și dezvoltarea în domeniul social (eliminarea foamei și a subnutriției), folosirea progreselor ilustrate de știință și tehnică în interesul păcii și în beneficiul omenirii; cooperarea și dezvoltarea culturală pe scară internațională; mass media și contribuția acesteia la întărirea păcii și înțelegerii internaționale; lupta împotriva rasismului, instigării la război; lupta împotriva terorismului promovarea drepturilor omului.

Incontestabil, unul dintre aspectele cele mai importante, asupra căruia ținem să facem referință sunt instituțiile specializate pentru apărarea drepturilor omului. În urma cercetării acestui aspect în cadrul dreptului constituțional, am ajuns la concluzia că instituția cu înaltă autoritate și prestigiu, împuternicită a proteja drepturile fundamentale ale omului este Ombudsmanul. Așadar, Ombudsmanul (cel ce pledează pentru altul) reprezintă o instituție recunoscută de Constituție sau de o lege elaborată de organului legislativ competent, condusă de o persoană independentă, care răspunde pentru actele sale în fața Parlamentului, examinează plângerile cetățenilor și acționează din proprie inițiativă pentru a verifica legalitatea actelor juridice sau administrative, a face recomandări ori sugestii pe domeniul îmbunătățirii mecanismelor de protecție a drepturilor omului. Printre funcțiile definitorii ale Ombudsmanului putem identifica anume monitorizarea respectării drepturilor fundamentale ale omului. Necesitatea creării instituției Ombudsmanului este generată de ajutorul pe care îl poate solicita populația de la această instituție, ea funcționând ca un garant al protecției drepturilor cetățenești.

Elucidând subiectul drepturilor omului din punctul de vedere al dreptului internațional, identificăm cu fermitate faptul că trăsăturile specifice ale protecției internaționale a acestora sunt: caracterul recent al protecției internaționale a drepturilor omului; excluderea competenței naționale exclusive în materia dreptul omului și limitarea suveranității statului prin consacrarea și garantarea internațională a drepturilor omului; crearea unui regim internațional de ordine publică și excluderea regulile reciprocității în materia drepturilor omului; subsidiaritatea consacrării și garantării internaționale a dreptul omului față de consacrarea și garantarea lor la nivelul intern; aplicabilitatea directă a normelor internaționale în materia drepturilor omului în dreptul intern; superioritatea normelor internaționale în materia dreptului omului față de normele dreptului intern; garantarea drepturilor omului prin intermediul unor tribunale internaționale specializate; locul important al surselor internaționale jurisprudențiale referitoare la drepturile omului; poziția particularului ca subiect al dreptului internațional al dreptului omului. [12, p.30]

Un aspect de interes, în contextul elaborării prezentului studiu, vizează protecția și promovarea drepturilor omului în Republica Moldova, rolul și importanța acestora în fruntea sistemului juridic actual. Potrivit art.1 al Constituției

Republicii Moldova: „Republica Moldova este un stat de drept, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate” [13, art. 1 alin.(3)]

Similar stării de fapt și de drept în orice regim juridic democratic, în sistemul juridic național instituția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului se întemeiază pe un set de principii, care se regăsesc direct în Constituție sau sunt deduse în spiritul ei: principiul legalității, principiul universalității drepturilor omului, principiul egalității în drepturi; principiul non-discriminării, protecția cetățenilor Republicii Moldova în străinătate, protecția cetățenilor străini și apatrizi, principiul inadmisibilității extrădării sau expulzării cetățenilor Republicii Moldova, accesului liber la justiție, principiul neretroactivității legii ș.a.

Ilustrul Winston Churchill susținea: „*Numeroase forme de guvernământ au fost încercate și vor mai fi încercate încă în această lume plină de păcate și nefericire. Nimeni nu pretinde că democrația este perfectă sau că nu este decât o iluzie. Se spune chiar că Democrația este cel mai prost dintre regimuri, cu excepția tuturor celorlalte”.* [14, p.58] Totuși, considerăm că regimul democratic reprezintă un areal veritabil de exercitare liberă a drepturilor omului și de manifestare a ființei umane ca personalitate cu demnitate. Respectarea și garantarea drepturilor omului reprezintă fundamentul statului de drept și premisa de bază în contextul aderării statului nostru la complexul valorilor europene. Drepturile omului, în esență, sunt despre responsabilitate, despre solidaritate, despre dezvoltare, despre conștiință. Or, remarcă marele poet, filosof și publicist al neamului românesc, Mihai Eminescu, „*legile unui popor, drepturile sale nu pot purcede decât de la el însuși*” [15]. Fiecare dintre noi trebuie să lupte pentru propriile drepturi și libertăți. În același timp, trebuie să fim conștienți și de responsabilitățile pe care le avem, afirmația Indirei Gandhi la acest subiect fiind una destul de reprezentativă: „*Oamenii tind să își amintească drepturile, în schimb tind să își uite datoriile*” [16].

Referințe bibliografice:

1. Grotius H. *Despre dreptul războiului și al păcii*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1968
2. Craiovan I., *Filosofia dreptului sau dreptul ca filosofie.* Pro Universitaria, 2019, ISBN 978-606-26-1048-7
3. Drepturile omului ca drepturi subiective care traduc în ordinea juridică principiile naturale ale justiției. [Accesat 20.02.2023]. Disponibil: https://www.culturavietii.ro/2021/09/29/drepturile-omului-dreptul-natural/
4. Tohătan I. Ș. *Drepturile omului și strategii antidiscriminatorii*. Note de curs. 2008. [Accesat 20.02.2023]. Disponibil: https://d1wqtxts1xz-

le7.cloudfront.net/49941293/16193182-Drepturile-Omului-Curs-1-libre.pdf?1477669276=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DDREPTURILE_OMULUI_SI_STRATEGII_ANTI-DISCR.pdf&Expires=1677411433&Signature=VsYmk~VWVYU-d02xprzJoZ5an14mH-8nYlEegTP5zQDt12NHi0d0v4cpjwRU6h75t-TsadgICIirryUkOOYd0xOn6lZTz84Mlt4gFjdU42IY52bzXpL4Dfaw-xEdL01vu00hMBWDY0CC-7q7wD-56EUU52cJvBMMCbH8Z-Mg-n0CCqjNQuutQcv393ENaoXCOQ6uiDtGgTZCX23ZMySdPxBOa-d2ObyDBkrhVwObvaIkH3ve01yM0CCPgLAQ~UJ0T7XMuUBlt-KbiJktnnM34dXjKIaYzsNEvvFUqhhzxA4RS~gkHu2NiFEV FywXWjLWVO5~~V4N4FNtPnwIEn2iZxf5fA__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

5. Gheorghe C.M., Motica R.I. *Fundamentele dreptului*. Optima justitia. Editura All Beck,1999
6. The Virgina Declaration of Rights, 1776. [Accesat 20.02.2023]. Disponibil: https://kr.usembassy.gov/virginia-declaration-rights-1776/
7. Declaration on Independence: A transcription. July 4, 1776. [Accesat 20.02.2023]. Disponibil: https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript
8. Declaration on Independence: A transcription. July 4, 1776. [Accesat 20.02.2023]. Disponibil: https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript
9. Bergel J.L. *Théorie générale du droit*, Editura Dalloz, 2003.
10. Declarația Universală a Drepturilor Omului. 1948. [Accesat 20.02.2023]. Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
11. Djuvara M. *Teoria generală a dreptului.* București: Editura ALL, 1995
12. Craiovan I. *Metodologie juridică*, București, Editura Univers juridic, 2005
13. Constituția Republicii Moldova, nr.1 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 29.03.2016, nr.78
14. George del Vecchio. *Lecții de filosofie juridic*. București, Editura Europa Nova,1993
15. Occidentul Românesc. [Accesat 20.02.2023]. Disponibil: https://occidentul-romanesc.com/mihai-eminescu/
16. Ziarul de Ploiești. [Accesat 20.02.2023]. Disponibil: https://www.zdp.ro/bucura-te-de-cateva-zeci-de-citate-despre-oameni-care-sa-te-faca-sa-zambesti.html